

MICHEL BUTOR

Verandering van spoor

Vertaling van de hoofdstukken 1 en 9 door Titus Kroon van
La modification van Michel Butor (Éditions de Minuit, 1957)

EERSTE DEEL

I

Je staat met je linkervoet op de koperen sleuf en je probeert tevergeefs met je rechterschouder de schuifdeur wat verder open te duwen.

Je wurmt je schurend langs de rand van de deur door de nauwe opening naar binnen, dan grijp je je koffer, bekleed met korrelig leer in een donkergroene fleskleur, je compacte herenkoffer voor de ervaren langeafstandreiziger, bij zijn plakkerige handvat met je vingers die, hoewel hij niet zwaar is, warm zijn geworden doordat je hem hierheen hebt gedragen, je tilt hem op en je voelt dat je spieren en pezen zich niet alleen aanspannen in je vingerkootjes, in je handpalm, je pols en je arm, maar ook in je schouder, in de helft van je rug en je ruggenwervels vanaf je nek tot aan je middel.

Nee, niet alleen het nauwelijks vroeg te noemen tijdstip veroorzaakt deze ongebruikelijke slapheid, onwillekeurig raak je doordrongen van het besef dat je lichaam onderhevig is aan veroudering, en dat terwijl je nog maar pas vijfenveertig bent geworden.

Je ogen openhouden gaat moeilijk, alsof er een sluier van fijne rook voor hangt, je oogleden zijn gevoelig en droog, je slapen gespannen met strakke en verstijfde dunne plooiën, je haar, dat dunner wordt en grijs, ook al valt dat een buitenstaander niet op maar wel jou, Henriette en Cécile en zelfs inmiddels de kinderen, staat half overeind en onder je ongemakkelijke, knellende en zware kleding lijkt je slaapdronken lichaam helemaal te baden in woelig bruiswater waar microscopisch kleine diertjes in rondzweven.

Je bent deze coupé binnengegaan omdat de plek links in de hoek naast de gang in de rijrichting vrij is, precies de plek die je Marnal net als anders zou hebben laten reserveren als er genoeg tijd was geweest, of nee, die je zelf telefonisch gereserveerd zou hebben, omdat niemand bij Scabelli mocht weten dat je uitstapje voor deze paar dagen naar Rome gaat.

Rechts van je zit een man met zijn gezicht ter hoogte van je elleboog, tegenover de plek waar jij straks voor deze reis plaatsneemt, hij is iets jonger dan jij, hooguit veertig, groter dan jij, bleek, zijn haar grijzer dan dat van jou, met knipperende ogen achter sterk vergrotende brillenglazen, met slanke en rusteloze handen, met afgekloven nagels die bruin zijn van de tabak, met vingers die uit ongeduld voor het vertrek onrustig op en neer dansen, naar alle waarschijnlijkheid de eigenaar van de zware aktetas propvol mappen, waarvan een paar gekleurde hoekjes door een losse naad naar buiten steken, en van waarschijnlijk saaie gebonden boeken, die aktetas ligt boven zijn hoofd als een embleem, als een legenda die niet minder veelzeggend of raadselachtig is omdat het slechts gaat om een voorwerp, een bezit en niet om een woord, op het metalen bagagenet met vierkante gaten, vlak tegen de wand van de gang,

die man staart je aan, hij is geïrriteerd omdat je daar zo onbeweeglijk blijft staan, zijn voeten worden gehinderd door jouw voeten; hij zou je vast willen vragen te gaan zitten,

maar de woorden bereiken zijn verlegen lippen niet eens, hij draait zich naar het raampje en schuift met zijn wijsvinger het dichte, blauwe gordijntje opzij, waarin het logo van de SNCF is geweven.

Op hetzelfde bankje als hij, naast een lege plaats waar voorlopig niemand zit maar die bezet wordt gehouden door een dwars over het groene kunstleer liggende, lange paraplu in een zwarte zijden hoes, onder een lichte attachécase van waterdichte Schotse ruitjesstof met twee glimmende koperen slotjes, houdt een blonde jongeman die waarschijnlijk zijn dienstplicht achter de rug heeft en gekleed is in lichtgrijs tweed en een rood-paars gestreepte stropdas, met zijn rechterhand de linkerhand van een jonge vrouw vast die donkerder haar heeft dan hij, hij streelt speels met zijn duim haar handpalm, terwijl zij het tevreden aanziet, hij richt zijn ogen kort op jou en kijkt snel weer weg zodra hij merkt dat je hen observeert, maar hij stopt niet.

Het is niet alleen een verliefd stelletje, maar een pasgetrouwd paar, want ze dragen beiden een gouden ring, van recente datum, misschien zijn ze op huwelijksreis en waarschijnlijk hebben ze voor de gelegenheid, tenzij het een geschenk was van een gulle oom, twee grote identieke koffers gekocht, splinternieuw, van varkensleer, die boven hun hoofd op elkaar liggen en versierd zijn met van die leren insteekhoesjes voor adreskaartjes, aan de handvaten bevestigd met piepkleine riempjes.

Zij zijn de enigen die hun plek in deze coupé hebben gereserveerd, hun reserveringslabels, bruin en geel met grote zwarte cijfers, hangen onbeweeglijk aan de verchromde stang.

Aan de andere kant van het raam, alleen op het andere bankje, probeert een geestelijke van een jaar of dertig, al een beetje gezet en uiterst verzorgd afgezien van de nicotinevingers aan zijn rechterhand, zich te verdiepen in zijn gebedenboekje vol plaatjes, onder een wat grauwe, asfaltkleurige zwarte aktetas, waarvan de lange rits deels openstaat als de bek vol smalle tanden van een zeeslang, die op het bagagenet ligt, waar jij intussen moeizaam, met één hand, net als zo'n lachwekkende straatartiest die een groot hol gietijzeren gewicht aan het handvat opheft, want met de vingers van je andere hand omklem je het boek dat je zojuist hebt aangeschaft, je eigen bagage op tilt, je eigen koffer van flesgroen grofkorrelig leer waarin je initialen 'L.D.' zijn gestanst, een geschenk van je familie bij je vorige verjaardag, die toen nog heel smaakvol was, heel geschikt voor de directeur van de Parijse vestiging van typemachines Scabelli, en die er nog steeds mee door kan ondanks de vetvlekken die zichtbaar zijn als je goed kijkt, en de geniepig roest die de handvaten begint aan te tasten.

Tegenover jou, tussen de priester en de bevallige, zachtaardige jonge vrouw, zie je vagelijk, door een raam en nog een raam, in een andere wagon van ouder model met banken van geel hout en bagagenetten van gespannen draad, in het halfdonker achter uiteenlopende weerspiegelingen, een even grote man als jij, van een leeftijd die je niet goed kunt schatten en met kleren aan die je niet precies kunt omschrijven, die nog langzamer dezelfde vermoeide bewegingen maakt als jij daarnet.

Eenmaal gezeten strek je je benen uit, aan weerszijden van die van de intellectueel die zich nu lijkt te ontspannen en eindelijk zijn vingerdans heeft gestaakt, je knoopt je dikke ruwwollen overjas met glimmende zijden voering los, je slaat de panden opzij en onthult zo je in marineblauwe broekspijpen gestoken knieën, waarvan de plooi, gisteren nog gestreken, er alweer uit is, je doet met je rechterhand je sjaal van los geweven wol af, waarvan de strogele, parelgrijze hobbeltjes je doen denken aan roereieren, je vouwt hem achteloos in drieën en je propt hem in de ruime jaszak waarin al een pakje Gauloises Bleues, een doosje lucifers en natuurlijk tabakskruimels zitten, vermengd met opgehoopt stof uit de naden.

Daarna probeer je, door met kracht de verchromde hendel vast te grijpen, waarvan de donkere metalen kern door een kras in de platering al zichtbaar is, de schuifdeur te sluiten, die na enkele schokken verdere dienst weigert, terwijl tegelijk in het venster aan je rechterkant een rood aangelopen mannetje verschijnt, in een zwarte regenjas en met een bolhoed op, die door de deuropening glipt net als jij eerder, zonder enige poging te doen deze te verbreden alsof hij er niet aan twijfelt dat dit slot en deze glijrail niet naar behoren zouden werken, zich stilletjes verontschuldigend, met een nauwelijks waarneembare beweging van zijn lippen en oogleden, voor het ongemak, waarop jij je benen weer intrekt, waarschijnlijk een Engelsman, vast en zeker de eigenaar van die zijdeachtige zwarte paraplu die dwars over het groene kunstleer ligt, die hij inderdaad oppakt en weer neerlegt, niet in het bagagenet maar eronder op een smal rek van stangetjes, samen met zijn hoofddekseel, dat voorlopig het enige in de coupé is, hij is vast iets ouder dan jij en zijn hoofd is veel kaler dan het jouwe.

Rechts, door het koele glas waar je hoofd tegenaan leunt, en door het halfopen gangvenster waarlangs zojuist een vrouw in een nylon regenjas licht hijgend voorbijliep, valt je oog op de tegen de grijze hemel niet duidelijk zichtbare stationsklok, waarop de smalle secondewijzer zijn schokkende rondje aflegt en nu precies acht minuten over acht aangeeft; je hebt dus nog twee volle minuten respijt voor het vertrek en met je linkerhand houd je het boek vast dat je inderhaast heb gekocht in de stationshal, vertrouwend op de bekende reeks, zonder de titel of de naam van de schrijver te lezen, en haal je aan je pols, die tot dusver schuilging onder de drievoudige witte, blauwe en grijze mouw van je overhemd, je jasje en je overjas, je rechthoekige horloge te voorschijn, met een bandje van purperrood leer en wijzers bestreken met een groene laag die licht geeft in het donker, die twaalf over acht aangeeft en die je vier minuten terugzet.

Buiten baant een elektrisch karretje zich een weg door de grijze, drukke en bagages meezeulende menigte, die zich overgeeft aan opgewonden afscheidsrituelen en de oren spitst naar flarden verwrongen woorden uit de luidsprekers, waarna in al dat lawaai de andere trein zich in beweging zet, met groene wagons die één voor één passeren totdat de laatste een ander druk perron onthult, alsof een toneelgordijn zich opent in een eindeloos uitgerekte scène, met een andere klok en een andere stilstaande trein die waarschijnlijk pas vertrekt nadat de jouwe het station al heeft verlaten.

Je hebt moeite je ogen open te houden, je hoofd niet te laten zakken; je zou wel in de hoek willen wegkruipen en er met je schouder een comfortabel holletje maken, maar je rug

buigt niet mee en veert dan naar achteren door de schokkerige beweging van de vertrekkende trein.

De buitenruimte vergroot zich plotseling; een piepkleine locomotief nadert en verdwijnt weer in een lijnenspel van treinwissels; je kon haar maar kort volgen, net als de verweerde achtergevels van de jou zo bekende flats, de gekruiste stalen balken, de grote brug waarover een melkwagen rijdt, de stoplichten, de bovenleidingen met hun palen en vertakkingen, de straat waar je doorheen kijkt en een fietser de hoek om ziet slaan, de straat die het spoor volgt en er slechts van wordt gescheiden door een gammel hek en een smalle strook verdord onkruid, het café waarvan het rolluik wordt opgehaald, de kapperszaak die als uithangbord nog steeds een vergulde bol met een paardenstaart heeft, de kruidenierswinkel met grote karmijnrode letters, het eerste station in een buitenwijk waar mensen op een andere trein staan te wachten, de grote ijzeren gashouders, de werkplaatsen met blauw geschilderde kozijnen, de lange schoorsteen vol scheuren, de opslagplaats van oude banden, de volkstuintjes met hun wijnstokken en schuurtjes, de kleine ommuurde zandstenen villa's met hun televisieantennes.

De huizen worden lager en staan steeds meer kriskras door elkaar, de gaten in het stedelijk weefsel worden talrijker, de struiken langs de weg, de bomen die hun bladeren verliezen, de eerste modderpoelen, de eerste stukjes niet meer zo groen platteland onder een dreigende hemel, voor de rij beboste heuvels die zich vaag langs de horizon aftekent.

Hier in de coupé schommelen de vier gezichten tegenover jou heen en weer, zonder iets te zeggen, zonder te bewegen, gewiegd en gekweld door het aanhoudende lawaai, door de constante diepe trillingen met hun onregelmatige schelle accenten en stekelige plukjes geluid, terwijl de priester aan de andere kant van het raam met een lichte zucht van vermoeidheid zijn in soepel zwart leer gebonden gebedenboekje dichtslaat, maar zijn duim als bladwijzer tussen de vergulde pagina's houdt en het smalle lintje van wit zijde los laat bungelen.

Plotseling kijkt iedereen naar de deur, die zonder schijnbare inspanning met een enkele schouderbeweging wijd geopend wordt door een hijgende, rood aangelopen grote man, die waarschijnlijk net de wagon is ingestapt op het moment dat de trein in beweging kwam, die een uitpuilende koffer en een enigszins bol ogend in krantenpapier gewikkeld pakket met een rafelig touw eromheen op het bagagenet gooit, dan naast je gaat zitten terwijl hij zijn regenjas opendoet, zijn rechterbeen over zijn linker slaat en uit zijn zak een filmtijdschrift met gekleurde omslag haalt om de plaatjes te gaan bekijken.

Zijn forse gestalte onttrekt die van de geestelijke aan het oog, je ziet alleen diens hand nog die op de vensterbank rust, zijn vingers die meetrillen met de beweging van de trein, zijn wijsvinger die zachtjes, werktuigelijk, bijna onhoorbaar te midden van de herrie, op de lange vastgeschroefde metalen plaat tikt, met erop, je weet het al (want je kunt het niet echt lezen, maar alleen ongeveer raden welke letters er achter elkaar staan, die zo vervaagd lijken, zo vervormd door het perspectief) de tweetalige tekst: 'Niet naar buiten leunen – *E pericoloso sporgersi.*'

Zonder onderbreking trekken betonnen en ijzeren palen snelle zwarte strepen langs het hele raam; telefoonkabels stijgen op, gaan uiteen, dalen weer, komen terug, kruisen elkaar, vermenigvuldigen zich, verenigen zich, op de maat van de isolatoren, ze lijken een notenbalk te vormen waar geen noten op staan, maar waar alleen door een simpel lijnenspel de tonen en samenklanken op worden aangegeven.

Iets verder, iets langzamer, draaien boslandschappen om hun as, steeds minder vaak onderbroken door dorpen en huizen, ze gaan over in een weggetje, en trekken zich weer terug alsof ze zich verbergen achter hun uitlopers.

De trein rijdt langs een echt bos, nee, gaat er dwars doorheen, omdat achter het glas waartegen je hoofd nog altijd leunt, aan de andere kant van de nu lege gang met zijn ramen die je helemaal tot aan het einde van de wagon kunt zien, een onafgebroken schouwspel zichtbaar is van hoge, bleke stammen waartussen steeds dichter kreupelhout groeit.

De spoorbaan doorklieft er een geul die zo nauw wordt dat je de lucht niet meer kan zien, dat de grond omhoog komt in wallen van kale aarde of metselwerk waarop eventjes, net kort genoeg om ze te herkennen, op een witte rechthoek de grote rode letters zich aftekenen die je natuurlijk al verwachtte, maar niet zo snel, die je menigmaal hebt gelezen en waar je bij elke passage naar uitkijkt, als het tenminste licht is, omdat ze je vertellen dat je al bijna aankomt, of dat de reis nu echt is begonnen.

Het station van Fontainebleau-Avon komt voorbij. Aan de andere kant van de gang stopt een zwarte Citroën voor het stadhuis.

Zeker, je was bang hem te missen, deze trein met zijn beweging en lawaai waar je nu weer aan gewend bent, maar dat was niet omdat je die ochtend later was opgestaan dan gepland, integendeel, want het eerste wat je deed toen je je ogen opende was je arm uitstrekken om je wekker af te zetten, terwijl het vroege ochtendlicht vorm begon te geven aan de warrige lakens op je bed, lakens opdoemend uit het duister als verslagen spoken die uitgeteld op het vochtige en warme oppervlak lagen waar jij je aan probeerde te ontworstelen.

Kijkend in de richting van het raam zag je het haar van Henriette, dat vroeger zwart was, en haar rug die zich aftekende in het vroege, vale en ontmoedigende licht, eerst nog vaag en dan plotseling, door haar witte, iets doorschijnende nachthemd heen, steeds duidelijker, naarmate ze luidruchtig de ijzeren luiken openduwde en invouwde met hun rooster vol pluizig stof en stadsroet, en met hier en daar een paar roestplekken als gestold bloed.

Een stroom schrale buitenlucht vulde de hele kamer, streek langs je neusvleugels, en toen de zes ruiten helemaal tevoorschijn waren gekomen, liep ze rillend, terwijl ze met haar rechterhand de van pover en nutteloos kantwerk voorziene kraag tegen haar hangende borsten drukte, naar de Louis-Philippe spiegelkast die ze opende, waarmee ze in één beweging de weerspiegeling van het plafond met het lijstwerk en de scheur die elke maand groter werd en die je allang had moeten laten repareren, liet wentelen (in dat verstrooide maar zuinige licht, dat door oneindig veel plaatjes leisteek gedempt leek te worden, zelfs het mahonie oogde vrijwel kleurloos; alleen een reflectie van eerder roestachtig dan rood koper

trilde lichtjes op de hoek van de sierlijst). Daar zocht ze tussen haar opgehangen kleren, met recht naar beneden vallende dunne mouwen, alsof ze de stijve, stakerige armen van de geesten van de vroegere vrouwen van Blauwbaard omkleedden, die daar stil en met meedogenloze ironie hingen te zwaaien, naar haar grijs en geel geruite kamerjas, die ze aantrok, haar oksel onthullend bij het optillen; toen knoopte ze nerveus het zijden koord van de kamerjas vast, waardoor ze met haar vermoeide, bezorgde, argwanende trekken wel iets kreeg van een zieke vrouw.

Haar ogen straalden toen weliswaar weinig tederheid uit, maar waarom vond ze het dan nodig om op te staan, terwijl jij je uiteraard prima zelf had kunnen redden, zoals je zo vaak had gedaan wanneer ze op vakantie was met de kinderen, ze kon deze kleinigheden als ze thuis was kennelijk niet aan jou overlaten, omdat ze zich constant inbeelde dat je niet zonder haar kon en dat je daarvan overtuigd moest worden.

Je wachtte tot ze de kamer uit was en de deur zachtjes achter zich had dichtgetrokken zodat ze de jongens, die ernaast sliepen, niet wakker zou maken, om je horloge om te doen (het was even na half zeven), op je bed te gaan zitten, je pantoffels aan te trekken en op je hoofd te krabben, terwijl je door het raam staarde naar de koepel van het Panthéon die nauwelijks zichtbaar was in de grijze lucht en je ondertussen het gedrag van je vrouw probeerde te duiden. Je vroeg je natuurlijk niet af of ze al iets doorhad, dat stond buiten kijf, maar wel wat dan precies en vooral wat deze reis betreft, in hoeverre ze je had ontmaskerd.

Natuurlijk vond je de café au lait die ze voor je had gezet best lekker, al was dat eigenlijk niet nodig geweest, dat wist zij ook, omdat jij sowieso wilde gaan ontbijten in de restauratiewagon.

In het trapportaal durfde je haar droevige kus niet te weigeren.

‘Je hebt nog net genoeg tijd, sowieso is er altijd nog plek in de eerste klas.’

Hoe wist ze dat je deze keer geen plaats had kunnen reserveren? Had je dat echt tegen haar gezegd, en waarom? Hoe dan ook, ze heeft geen idee in welk type wagon je zit, want deze onbetaalde reis maak je niet in opdracht van de firma Scabelli, je maakt de reis buiten medeweten van je directeuren in Rome en van je eigen medewerkers in Parijs.

Ze deed de deur van het appartement al dicht voordat je de trap afliep, waardoor ze de laatste kans miste om je stemming nog wat te verbeteren, al was duidelijk dat ze dat helemaal niet van plan was, dat ze die ochtend alleen uit de macht der gewoonte was opgestaan om voor je te zorgen, uit een soort medelijden bovendien, doordrenkt van minachting, het is duidelijk dat van jullie beiden zij er het meest genoeg van heeft. Waarom zou je haar willen verwijten dat ze je zelfs niet heeft uitgezwaaid, na die paar wat sarcastisch klinkende woorden waar je niet van terug had, omdat het beste voor jullie allebei wellicht zou zijn geweest dat ze helemaal niet was opgestaan, dat ze zelfs haar ogen niet had geopend, dat je haar slapend had achtergelaten, terwijl de lakens op en neer wiegden door haar diepe ademhaling, wat nauwelijks was te zien in de donkere kamer waarvan jij de luiken dicht zou hebben gelaten.

Zeker, je mag bang zijn geweest hem te missen, deze trein die nu voortdendert door de kale velden en het bruine struikgewas, en dat was omdat het je veel meer tijd kostte dan verwacht om een taxi te vinden, dat je de hele Rue Soufflot moest aflopen met je koffer in de hand, en dat je pas op de hoek van de Boulevard Saint-Michel, voor Café Mahieu, na meerdere vruchteloze pogingen een Citroën kon aanhouden met een chauffeur die niet eens de moeite nam om het portier voor je open te houden of je te helpen je weinige bagage in te laden, waardoor je de absurde indruk kreeg dat hij van je gezicht kon aflezen dat je deze keer derde klas reisde en niet zoals gewoonlijk eerste klas, en wat je bijzonder pijnlijk vond was het plotselinge besef dat je reageerde alsof je je hiervoor moest schamen, in een onthutsende ontregeling van je ochtendbrein vol troebele halfdromen.

Behaaglijk geïnstalleerd in dezelfde hoek aan de rechterkant als waar je nu zit, zag je de bomen op de nog lege trottoirs voorbijkomen, voor de winkels die nog allemaal dicht waren, de kerk van de Sorbonne en het nog lege kerkplein, ruïnes die de thermen van Julianus Apostata worden genoemd ook al dateren ze waarschijnlijk van ver voor die keizer, de Halle aux Vins, de hekken van de Jardin des Plantes, links de achterkant van de kathedraal op het eiland boven de borstwering van de Pont d'Austerlitz tussen de andere klokkentorens, rechts de stationstoren met de klok die acht uur aangaf.

Toen je aan de medewerker die het kaartje knipte dat je zojuist had gekocht bij het loket van de internationale verbindingen vroeg welk perron je moest hebben, zag je dat je er al vlak voor stond, bij de ingang hing een klok met onbeweeglijke wijzers, die niet de tijd aangaven maar de vertrektijd van de trein, tien over acht, en een bord met een opsomming van de belangrijkste stopplaatsen, die je van buiten kent: Laroche, Dijon, Chalon, Mâcon, Bourg, Culoz, Aix-les-Bains, Chambéry, Modano, Turijn, Genua, Pisa, Roma Termini, en verder nog (de trein gaat nog verder), Napels, Reggio, Syracuse, en je gebruikte de korte tijd die je nog restte voor vertrek om blindelings een boek te kopen dat sindsdien je linkerhand niet heeft verlaten, net als het nog ongeopende pakje sigaretten in je jaszak onder je sjaal.

Aan de andere kant van de gang rijdt een zwarte Citroën weg van een kerk, volgt een straat die langs het spoor loopt, wedijvert met jou wie het snelst gaat, komt dichterbij, neemt weer afstand, verdwijnt achter de bomen, komt weer tevoorschijn, steekt een riviertje met wilgen en een verlaten boot over, wordt op afstand gezet, haalt z'n achterstand weer in, stopt dan op een kruispunt, slaat af, en snelt in de richting van een dorp waarvan de toren al gauw verdwijnt achter een verhoging in het landschap. Het station van Montereau komt voorbij.

Een rinkelend geluid klinkt door het gedender heen en je ziet de restauratiemedewerker, die een blauwe met goud bestikte pet en een wit jasje draagt, jouw kant op komen; je was niet de enige die op hem wachtte, want het jonge stel merkt het ook op, ze kijken elkaar aan en glimlachen. Een man, een vrouw en een andere vrouw die je alleen op de rug ziet verlaten hun coupé en verdwijnen; de mouw van een regenjas veegt langs het raam waar je hoofd nog altijd tegenaan leunt, dan slaat een zwarte nylontas met een kunststof knop er een paar keer tegenaan.

De temperatuur is behoorlijk gestegen en onder de banken voel je het smalle metalen verwarmingsrooster met ruitvormig patroon heet worden. Je buurman, die als laatste binnenkwam en duidelijk de minst bemiddelde is van de inzittenden van de coupé, vouwt het tijdschrift dat hij las dicht, twijfelt even waar hij het neer moet leggen, staat op, legt het op het rek waar het als een waaier openvalt, trekt zijn regenjas uit en propt die gekreukeld, met zijn grote hand die hem beethoudt als een schoonmaakdoek, tussen zijn in krantenpapier gewikkeld pakket en jouw koffer op het bagagerek (de hoornen gesp tikt tegen het metaal en blijft dan hangen aan het eind van de ceintuur), pakt zijn tijdschrift, vouwt het open en gaat weer zitten.

Die foto, van welke beroemde filmster is dat de bruiloft, en de hoeveelste?

Het terugkerende gerinkel doet je naar rechts kijken en eventjes volg je het witte jasje van de medewerker, die terugloopt naar zijn wagon om daar slappe, dure koffie te schenken in kopjes met de bleekblauwe kleur van een halfbewolkte hemel boven een noordelijke stad.

De jonge vrouw, die als eerste reageert, en haar echtgenoot excuseren zich wanneer ze voor je langs lopen, blozend, beiden glimlachend, alsof het hun eerste reis is en alles, zelfs de kleinste voorvallen, hen in verrukking brengt, trekken de schuifdeur, die al een tijdje wijd open stond, half dicht en lopen dan snel weg.

De man tegenover je schuift aan zijn kant het gordijn opzij.

Ga jij nu ook maar; stop dat hinderlijke boek in je zak en verlaat de coupé; het is niet omdat je zo'n trek hebt, want je hebt hiervoor al koffie gedronken; het is niet eens routine, want je zit in een andere trein dan gebruikelijk, met een andere dienstregeling, nee, het maakt deel uit van je eigen beslissingen, het is het mechanisme dat je zelf hebt opgewonden dat zich nu gaat afspelen, haast zonder dat je er erg in hebt.

DERDE DEEL

IX

Binnen, in de klamme, warme, vies ruikende lucht, houd je een wit-rood gestreept nylon tasje vast met daarin opgeborgen, vochtig en koel, de scheerkwast, de scheermeshouder, de zeep, de mesjes, het flesje eau de cologne, de tandenborstel met etui, de halflege tube tandpasta, de kam, alles wat je had uitgestald op het plankje naast de kleine wastafel zonder stop, en waarvan de kraan alleen schoksgewijs water geeft; je haalt je wijsvinger over je bijna gladde kin, je nog ruwe hals met een scheerwondje, je bekijkt de kleine bloedvlek die droogt op je vingertop, dan til je het deksel van je koffer op, doet je toiletpullen erin, sluit de twee slotjes van dun, geel koper, terwijl je twijfelt of je hem terug zal leggen op het bagagenet, of dat je in de gang zal blijven staan om de omgeving van Rome te bekijken; maar nee, je hebt nog bijna een halfuur, je kijkt op je horloge, vijftientwintig minuten om precies te zijn.

Dus je tilt hem er terug op. Weggedrukt in de gleuf tussen het bankje en de rugleuning ligt het boek dat je bij vertrek hebt gekocht maar niet gelezen en de hele reis hebt bewaard als een kenmerk van jezelf, dat je zojuist hebt laten liggen bij het verlaten van de coupé, dat je in je slaap had laten vallen en dat vervolgens langzaam maar zeker onder je lichaam was gegleden.

Je pakt het op en zegt tegen jezelf: ik zou een boek moeten schrijven; dat zou voor mij hét middel zijn om de in mij ontstane leegte te vullen, een andere vrijheid heb ik niet, meegevoerd in deze trein tot aan het station, en hoe dan ook gebonden, gedwongen deze rails te volgen.

Ik zal daarom doorgaan met die zinloze, geestdodende baan bij Scabelli, vanwege de kinderen, vanwege Henriette, vanwege mezelf, en op het Place du Panthéon nummer vijftien blijven wonen; het was een vergissing te geloven dat ik eraan zou kunnen ontsnappen; maar vooral weet ik dat ik me een volgende keer niet zal kunnen inhouden om Cécile weer op te zoeken.

In eerste instantie zeg ik haar niets, vertel ik haar niet over deze reis. Ze zal toch niet begrijpen waarom mijn omhelzingen zo droevig aandoen. Ze zal stilaan vermoeden wat ze waarschijnlijk altijd al heeft vermoed, dat onze liefde een doodlopende weg is en dat ze is voorbestemd om vast te lopen in de zandvlakte van ons ouder worden.

Het station van Magliana komt voorbij. Aan de andere kant van de gang beginnen nu al de buitenwijken van Rome.

Over enkele ogenblikken komt de trein aan in dat transparante station, waar de vroege aankomst in andere seizoenen zo mooi is.

Nu zal het nog aardedonker zijn en door de grote glazen wanden zal je het licht zien van de straatlantaarns en de blauwe vonken van de trams.

Je zal niet naar de Albergo Diurno gaan, maar naar de bar waar je een caffè latte bestelt en de krant gaat lezen die je net hebt gekocht, terwijl het licht opkomt dat gaandeweg zal toenemen, voller worden, warmer worden.

Met je koffer in de hand zal je in het ochtendgloren het station uitgaan (de lucht is volmaakt helder, de maan is weg, het wordt een prachtige herfstdag), terwijl de stad verschijnt in al haar volle, diepe roodheid, en omdat je niet naar de Via Monte della Farina of de Albergo Quirinale kunt gaan, zal je een taxi aanhouden en vragen om je naar het hotel Croce di Malta te brengen in de Via Borgognona, vlak bij het Piazza di Spagna.

Je zal zeker niet gaan staan loeren naar de luiken van Cécile; je zal haar zeker niet naar buiten zien gaan; ze zal jou zeker niet zien.

Je zal haar zeker niet gaan opwachten bij de uitgang van het Palazzo Farnese; je ontbijt alleen; gedurende deze paar dagen zal je al je maaltijden alleen gebruiken.

Je zal helemaal alleen gaan wandelen, haar wijk vermijden, en 's avonds zal je alleen naar je hotel terugkeren, waar je alleen in slaap zal vallen.

Dan zal je in die kamer, alleen, een boek beginnen te schrijven, om de leegte van die dagen in Rome zonder Cécile te vullen, nu je jezelf hebt verboden naar haar toe te gaan.

Vervolgens zal je, op maandagavond, op hetzelfde tijdstip als je had gepland, voor dezelfde trein als je had gepland, naar het station gaan, zonder dat je haar hebt gezien.

Aan de andere kant van de gang komt de grote olieraffinaderij voorbij, met haar vlam en de lichtjes die haar hoge aluminium torens versieren als kerstbomen.

Terwijl je tegenover je plaats staat, bij die foto van de Arc de Triomphe in Parijs, met het boek in je hand, tikt iemand op je schouder, die pasgetrouwde man die je Pierre noemde, en je gaat zitten om hem langs te laten gaan, maar hij wil iets anders; hij strekt zijn arm uit en doet het licht aan.

Dan sperren alle ogen zich wijd open, alle gezichten drukken haast uit.

Hij pakt een van de koffers weg van boven zijn jonge echtgenote, zet hem op het bankje en maakt hem open, op zoek naar hun toiletpullen.

Je zegt bij jezelf: als die mensen er niet waren geweest, als die voorwerpen en die beelden er niet waren geweest, waaraan mijn gedachten zodanig zijn blijven hangen dat zich een mentaal mechanisme heeft gevormd waardoor de verschillende gebieden van mijn bestaan over elkaar heen zijn gaan glijden, in de loop van deze reis die verschilt van alle andere, die losstaat van de gebruikelijke reeks dagen en handelingen, die mij kapotmaakt,

als deze omstandigheden zich niet hadden voorgedaan, de kaarten niet zo waren geschud, dan zou mijn persoon vannacht misschien niet wijd opengescheurd zijn, dan hadden mijn illusies nog een tijdje stand kunnen houden,

maar nu die scheur een feit is, kan ik niet meer hopen dat ze nog heelt, of dat ik haar vergeet, want eronder bevindt zich een holte die er de oorzaak van is en al lang in mij zit, en

die ik op eigen kracht onmogelijk kan dichten, omdat ze in verbinding staat met een enorme historische scheur.

Ik kan niet hopen mezelf alleen te redden. Al het bloed, al het zand van mijn leven zou zich vruchteloos uitputten bij die poging mezelf staande te houden.

Dus de weg bereiden voor die toekomstige, buiten ons bereik liggende vrijheid, haar bijvoorbeeld door middel van een boek in staat stellen zich te vormen, zich te vestigen, al is het maar een beetje,

is de enige mogelijkheid die ik heb om in ieder geval te genieten van haar zo prachtige en aangrijpende weerspiegeling,

zonder dat daarmee het raadsel kan worden opgelost wat de naam Rome betekent in ons bewustzijn of ons onderbewustzijn, of zelfs maar bij benadering die bron van verrukkingen en geheimzinnigheden kan worden weergegeven.

Het station Roma Trastevere komt voorbij. Aan de andere kant van het raam rijden de eerste verlichte trams door de straten.

Het was al helemaal donker en de koplampen van de auto's werden weerspiegeld in het natte asfalt van het Place du Panthéon. Je zat bij het raam en pakte de brieven van Julianus Apostata uit de boekenkast toen Henriette binnenkwam met de vraag of je mee zou eten.

'Je weet dat ik dat liever in de restauratiewagon doe.'

'Je koffer ligt klaar op ons bed. Ik ga terug naar de keuken.'

'Tot ziens. Tot aanstaande maandag.'

'We zullen op je wachten; je eten zal klaarstaan; tot ziens.'

In je haast om het appartement te verlaten, nadat de regen was opgehouden en de maan tussen de wolken boven de Boulevard Saint-Germain was verschenen, waar de drukte heerste van een bonte stoet studenten aan het begin van het nieuwe studiesemester, nam je een taxi die de hoek omsloeg bij het vervallen paleis dat van de Parijse keizer geweest zou zijn.

Op het Gare de Lyon kocht je sigaretten en op het perron reserveerde je een plaats voor de tweede shift van het diner; je stapte in een wagon eerste klas, ging zitten in een coupé waar al een dikke man van jouw leeftijd zat die dunne sigaartjes rookte, legde je koffer op het bagagenet en de lichtleren aktetas die uitpuilde van mappen en documenten waaruit je het oranjekleurige mapje trok van de vestiging in Reims.

Het was nog maar het begin van een reguliere reis en toch had je, bijna terloops, in Parijs al navraag gedaan naar de mogelijkheden van een geschikte positie voor Cécile; niets had het stramien van je geregelde leventje nog verstoord, en toch stonden jouw verhoudingen met die twee vrouwen op de rand van de crisis, die nu haar eindpunt vindt in deze ongewone reis.

Na het vertrek van de trein ging je naar de gang om door het raam naar het eerste kwartier van de maan te kijken boven de daken en de gashouders van de buitenwijken.

Door het raam is de volle maan niet meer zichtbaar, maar bij de stadsmuren van Aurelius zie je steeds meer vespa's en gaan de lichten al aan op alle verdiepingen van de nieuwbouwflats.

De man die je Pierre noemde komt terug in de coupé, met een gewassen gezicht en een frisse blik, glimlachend; de vrouw die je Agnès noemde gaat er op haar beurt uit, met een grote tas in haar hand; de vrouw naast jou met het Romeinse gezicht staat op, schikt haar mantel, fatsoeneert haar kapsel een beetje en pakt haar koffertje uit het bagagenet.

Je vraagt je af: wat is er toch gebeurd sinds woensdagavond, sinds de laatste keer dat ik gewoon naar Rome vertrok? Hoe komt het dat alles nu anders is, dat ik hier ben beland?

De krachten die zich al lange tijd aan het opbouwen waren, zijn tot uitbarsting gekomen in het besluit voor deze reis, maar de gevolgen van de klap reikten verder, want bij het realiseren van die lang gekoesterde droom moest je wel inzien dat jouw liefde voor Cécile in het teken staat van die enorme ster, en dat je haar alleen maar naar Parijs wilde halen zodat je door haar tussenkomst Rome elke dag onder handbereik zou hebben; maar door haar intrede op die plek van jouw dagelijks leven blijkt ze haar macht als tussenpersoon te verliezen, alleen nog een vrouw als alle andere te zijn, een nieuwe Henriette met wie, door dat dwaze surrogaathuwelijk dat je dacht aan te gaan, dezelfde moeilijkheden zouden ontstaan, maar dan erger, omdat je voortdurend zou worden herinnerd aan de afwezigheid van de stad die zij juist dichterbij moest brengen.

Maar het is niet te wijten aan Cécile dat het Romeinse licht, dat ze weerkaatst en bundelt, uitdooft zodra ze in Parijs is; het is te wijten aan de Romeinse mythe zelf die, zodra je moeite doet om er een definitieve vorm aan te geven, en hoe schuchter hij desondanks blijft, zijn dubbelzinnigheden onthult en jou veroordeelt. Je compenseerde je Parijse ongenoegen met een heimelijk geloof in de terugkeer van de pax Romana, in een keizerlijke wereldorde rondom een hoofdstad die misschien niet meer Rome, maar bijvoorbeeld wel Parijs zou zijn. Je rechtvaardigde al jouw lapheden in de hoop dat deze twee thema's met elkaar zouden kunnen versmelten.

Een andere vrouw dan Cécile zou ook haar krachten hebben verloren; door een andere stad dan Parijs zou ze die ook hebben verloren.

Zo eindigt een van de grote perioden van de geschiedenis in jullie bewustzijn, toen de wereld nog een middelpunt had, niet alleen de aarde tussen de bollen van Ptolemeus, maar Rome als het centrum van de aarde, een centrum dat zich heeft verplaatst, dat probeerde zich na de ineenstorting van Rome te vestigen in Byzantium, en veel later in het keizerlijke Parijs, waarbij de zwarte ster van de Franse spoorwegen een afspiegeling lijkt van de ster van de Romeinse wegen.

Hoeveel invloed zij gedurende vele eeuwen op alle Europese dromen ook heeft gehad, de herinnering aan het Keizerrijk schiet tekort als beeld om de toekomst van deze wereld te duiden, die voor ieder van ons veel omvangrijker is geworden en heel anders ingericht.

Daarom is zijn beeld in duigen gevallen, toen je persoonlijk probeerde die herinnering dichterbij je te halen; daarom gaat Cécile, als ze aankomt in Parijs, weer op andere vrouwen lijken, terwijl de hemel die haar verlichtte, verduistert.

Je denkt: je zou in dat boek de rol moeten beschrijven die Rome kan spelen in het leven van een man in Parijs; je zou die twee steden kunnen voorstellen als boven elkaar geplaatst, de ene stad als souterrain van de andere, met verbindingsluiken die maar weinigen zouden kennen zonder dat iemand er vermoedelijk in slaagt ze allemaal te vinden, zodanig dat om van de ene plaats naar de andere te gaan er kortere wegen of onverwachte sluiptwegen konden zijn, zodanig dat de afstand tussen twee punten, het traject tussen twee punten, zou wijzigen al naargelang je bekend en vertrouwd raakt met die stad, zodanig dat elke locatie twee keer bestaat, dat de Romeinse ruimte voor bijna iedereen de Parijse ruimte vervormt en ontmoetingen toelaat, of juist valstrikken spant.

De oude Italiaan tegenover je staat op, tilt met moeite zijn grote zwarte koffer naar beneden, verlaat de coupé en gebaart zijn vrouw hem te volgen.

In de gang lopen al veel reizigers met hun bagage in de hand en verzamelen zich bij de treindeuren.

Het station Roma Ostiense komt voorbij, waar de witte punt van de Piramide van Cestius uit het donker opdoemt, waar onder je de eerste treinen uit de voorsteden arriveren op station Roma Lido. Op het metalen verwarmingsrooster, waarvan het ruitpatroon op een volmaakte grafische voorstelling van spoorwegverkeer lijkt, zie je het stof en het vuil dat zich in de loop van het afgelopen etmaal heeft opgehoopt en is vastgekoekt.

De volgende ochtend op donderdag heb je het Gouden Huis van Nero bezocht, voor Cécile, die je de vorige avond tegen middernacht had teruggebracht naar de Via Monte della Farina nummer zesenvijftig en die jouw blik, jouw verlangen had beantwoord door te zeggen dat je op dit tijdstip onmogelijk met haar mee naar boven kon gaan omdat de familie da Ponte nog niet naar bed was, waarna je donderdagavond bij haar op de kamer hebt gegeten, tussen de vier foto's van Parijs waar je niet naar wilde kijken en die je de lust tot praten benamen.

Je kon haar pas over je bezoek aan het Huis van Nero vertellen toen jullie met zijn tweeën op bed lagen, met het licht uit, in het schijnsel van de maan dat door het open venster drong, samen met een zuchtje wind, met het licht van de huizen ernaast, met de koplampen van de vespa's die beneden luidruchtig om de hoek scheurden en oranje vlekken op het plafond projecteerden.

Je verliet haar als gebruikelijk iets na middernacht; je ging terug naar de Albergo Quirinale; de verbroken banden waren weer aangeknoopt; het was een gevoelig litteken, de minste onvoorzichtigheid zou het weer hebben opengereten; dat is de reden waarom je met geen woord hebt gerept over jullie beider verblijf in Parijs, dat is de reden waarom ze er de volgende vrijdag, ondanks al je angst, ook niets over zei, toen jullie samen lunchten in een restaurant op het plein bij de Thermen van Diocletianus, en toen ze je gedag zei op het perron van het station terwijl de trein zich in beweging zette, zwaaiend en haar ogen strak op je gericht.

Je had haar heroverd, alsof er niets gebeurd was. Jullie hebben het er nooit meer over gehad, en het is vanwege dat stilzwijgen dat het letsel nu niet meer geneest, vanwege die bedrieglijke voortijdige genezing heeft zich koudvuur ontwikkeld in de innerlijke wond die zo hevig ettert, doordat de omstandigheden van deze reis, de wrijvingen, de bewegingen en de scherpe randen ervan de wond hebben opengehaald.

‘Vaarwel,’ riep je haar toe terwijl ze je met geheven hoofd achterna holde, zo stoer, het haar in een kroon van zwarte vlammen, buiten adem glimlachend. Toen dacht je: ik meende haar kwijt te raken, maar ik heb haar weer gevonden; ik liep vlak langs een afgrond, daar kunnen we het beter nooit meer over hebben; voortaan is ze weer van mij, ik houd haar vast.

Je staart naar het metalen verwarmingsrooster, waar je schoenen vol grijze krassen op staan.

En in je hoofd weergalmt nu dat ‘vaarwel, Cécile’, tranen van teleurstelling springen je in je ogen, je denkt: hoe kan ik het haar ooit laten inzien en ervoor zorgen dat ze me de leugen vergeeft die onze liefde was, anders dan misschien met dat boek waarin ze in al haar schoonheid zou verschijnen, getooid met de Romeinse pracht die door haar zo mooi wordt weerkaatst.

Is het niet beter om de afstand tussen die twee steden te behouden, al die stations, al die landschappen die ze van elkaar scheiden? Maar naast de normale verbindingen die iedereen naar wens kan gebruiken om van de ene naar de andere te reizen, zou er een bepaald aantal contactpunten komen, vluchtige passages die zich openen op bepaalde momenten, beheerst door wetten die je maar beetje bij beetje leert kennen.

Zo zou de hoofdpersoon die in de omgeving van het Panthéon in Parijs rondloopt zich op een dag, als hij de hoek omslaat bij een bekend huis, zich plotseling in een heel andere straat kunnen bevinden dan hij verwachtte, in een heel ander licht, met opschriften in een andere taal, die hij als Italiaans zou herkennen,

zodat hij terugdenkt aan een straat waar hij al eerder heeft gelopen, die al gauw een van de straten in de omgeving van het Pantheon in Rome blijkt te zijn, en hij zou begrijpen dat om de vrouw die hij daar zou ontmoeten terug te vinden, hij alleen maar naar Rome hoeft te gaan zoals iedereen dat op ieder moment kan doen, zolang hij tijd en geld heeft, door de trein te nemen bijvoorbeeld, er tijd voor vrij te maken en alle tussenstations te passeren.

en op haar beurt zou die vrouw uit Rome af en toe naar Parijs gaan; na een lange reis om haar weer te ontmoeten zou hij erachter komen dat ze waarschijnlijk onbewust op dezelfde plek is aangekomen die hij zojuist heeft verlaten, nadat hij bijvoorbeeld een brief van een vriend heeft ontvangen die haar beschrijft,

zodanig dat alle stadia van hun liefde niet alleen beïnvloed zouden worden door de wetten van die verbanden tussen Rome en Parijs, wetten die voor hen lichtelijk van elkaar verschillen, maar ook door de mate van kennis die ze ervan zouden hebben.

De jonge vrouw die je Agnès noemde, maar van wie je niets weet, niet eens haar naam, van wie je alleen het gezicht kent en haar bestemming, Syracuse, komt terug in de coupé, gaat naast haar man zitten, volgt met haar ogen de vespa's die rijden langs de grauwe Aureliaanse Muur, die uit het zicht verdwijnt achter de spoordijk, achter de flats van de wijk rondom het Piazza Zama.

De trein duikt tussen de muren onder de brug van de Via Appia Nuova.

Het station van Roma Tuscolana komt voorbij. Een man steekt zijn hoofd om de deur en kijkt rond om te zien of hij niets is vergeten (misschien was dat wel de man die vannacht enkele uren op die lege plek tegenover jou zat en waarvan je niet eens het gezicht hebt kunnen zien, zozeer baadde het in duisternis, zozeer was jij verzonken in je slechte slaap, in het huiveringwekkende verloop van jouw nachtmerries, in de wording, de langzame en wrede ontkieming van de kwesties die je vanochtend verscheurden, in de verdwazing en het afgrijzen die bezit van je nemen bij het vallen van de leegte, die steeds bredere en diepere kloof die ontstaat op het moment dat je zo dadelijk aankomt op vaste bodem, de enige grond die vast blijft, en dan verdwijnt het hele construct dat je hebt opgebouwd geleidelijk in die kloof).

Alles was nieuw voor jullie in die lentenacht in Rome toen jullie terugliepen naar hotel Croce di Malta.

Er waren nog geen Metropolitana, trolleybussen en scooters, alleen trams, rechthoekige taxi's en een paar open rijtuigen.

Henriette moest net als jij lachen om de groepjes jonge en oude geestelijken met hun gekleurde sjerpen.

Met de *Guide Bleu* in je hand, die toen nog gloednieuw was maar later steeds onnauwkeuriger werd, die je elke reis meenam totdat je Cécile regelmatig ging bezoeken en de hare gebruikte, die gids die je hebt achtergelaten in de kleine Romeinse bibliotheek bij het raam, op het Place du Panthéon nummer vijftien,

beiden onvermoeibaar ('s ochtends in je kamer wanneer jij je schoor en zij haar kapsel deed, oefenden jullie zinnen uit de Assimil).

gingen jullie de volgende dag naar het Vaticaan, wandelden om de oude stadsmuren heen, barstten in lachen uit bij het zien van alle religieuze kitsch in de boetiekjes, struinden door galerieën die afgeladen waren met slechte antieke standbeelden of geschenken van moderne vorsten,

en bekeken jullie liefdevol de mensen, de straten, de monumenten, ervan overtuigd dat het niet bij deze ene keer zou blijven.

Toen moesten jullie, na enkele dagen van zalig verpozen die om waren gevlogen, zachtjes en eensgezind vittend op de ontelbare uniformen die jullie bij elke omleiding tegenkwamen, terug naar het oude, ellendige, smerige, Rome-onwaardige Stazione Termini, en toen de trein in beweging kwam fluisterde je haar toe: 'Zo gauw het kan, komen we hier terug.'

Een andere man steekt zijn hoofd om de deur en tast met zijn blik de coupé af (misschien is dat wel de man die een paar uur op het bankje bij de pasgetrouwde man zat).

Je zegt bij jezelf: ik beloof je, Henriette, zodra we kunnen, gaan we samen terug naar Rome, zodra de golven van deze verstoring zijn gaan liggen, zodra je me hebt vergeven; zo oud zullen we niet zijn.

De trein is tot stilstand gekomen; je bent in Rome op het moderne Stazione Termini. Het is nog pikdonker.

Je bent alleen in de coupé met het pasgetrouwde stel, dat hier niet uitstapt, ze reizen verder naar Syracuse.

Je hoort het geschreeuw van de kruiers, het gefluit, het gekreun en geknars van de andere treinen.

Je staat op, trekt je jas aan, pakt je koffer, raapt je boek op.

Het zou natuurlijk het beste zijn om de geografische afstand tussen de twee steden te behouden

en te proberen dit beslissende hoofdstuk van je avontuur in boekvorm te doen herleven, de verandering die je gedachten hebben doorgemaakt bij het vergezellen van je lichaam van het ene station naar het andere, dwars door alle tussenliggende landschappen, naar dat toekomstige en noodzakelijke boek waarvan je de vorm in je hand houdt.

De gang is leeg. Je kijkt naar de menigte op het perron. Je verlaat de coupé.